

قرآن کیم، مائده ای آسمانی است

ضرورت تفکر و تدبیر در قرآن کیم از منظر برنامه درسی ملی

سید امیر رون

مقدمه

است، نه آموختنی و اکتسابی. به عبارت دیگر، انسان بماهو انسان، متفکر است و تدبیر در ذات وی وجود دارد. اما این قوه با تربیت رشد می یابد، شکوفایی می شود و به فعلیت می رسد. هر قدر که برنامه تربیتی کارآمدتر باشد، رشد تفکر و تدبیر نیز بیشتر خواهد بود. «تفکر و تدبیر جریان قاعده مند، منظم، جهت دار و منتج و مولد دستگاه عقل و اندیشه انسانی برای دستیابی به حقیقت است [بهشتی، آیین خردورزی: ۱۶۹].

همه هستی فعل خداوند و قائم به قسط و عدل است و کمترین بی نظمی و اختلالی در آن نیست [ملک/۳ و ۴]. بر همین اساس کتاب تکوین و کتاب تشریح با یکدیگر هماهنگ اند. آیات تکوین یعنی: جهان (عالم کبیر) و انسان (عالم

برنامه درسی ملی به عنوان نقشه جامع و کلان محتوایی دستگاه رسمی و عمومی تعلیم و تربیت و بخش مهمی از مهندسی فرهنگی کشور، در راستای تحقق اهداف متعالی تربیت و توجه همه جانبه به تقویت هویت ملی و نیازهای متنوع فراگیرندگان و جامعه برای پرورش انسان تراز جمهوری اسلامی ایران، یکی از مهم ترین وظایف و مأموریت های خود را عنصر «تفکر و تدبیر» قرار داده است. اندیشمندان زیربنای حیات انسانی را تفکر و تدبیر دانسته و گفته اند که زندگی بشر بدون آن سامان نمی یابد و تکمیل نمی شود [طباطبایی، المیزان، ج: ۵، ۲۵۹]. اصل وجود قوه تفکر و تعقل در انسان، امری ذاتی و خدادادی

برای عمومی سازی فهم روشمند و هماهنگ معانی، موضوعات و اغراض قرآن کریم است.

در این کتاب آسمانی بیش از ۷۷۰ بار از علم، ۲۸۰ بار از تذکر و ذکر، ۱۸۵ بار از گوش دادن و توجه کردن، ۴۹ بار از خردورزی، ۱۹ بار از ژرفاندیشی در تفکر، ۱۸ بار از تفکر، ۸ بار از تدبیر، ۸ بار از برهان، ۱۳۲ بار از تبیین و بینه، ۱۱۴ بار از حکمت و مشتقات آن و نیز دهها کلمه دیگر مانند قلم و کتاب که به تفکر و تدبیر مربوط می‌شوند، نام برده شده است. هم‌چنین، دهها مورد در نكوهش جهل، غفلت و به کار نینداختن دستگاه اندیشه وجود دارد.

این‌ها غیر از مواردی هستند که قرآن کریم از ساختار استدلال استفاده کرده است؛ ساختاری که بر کل این کتاب حاکم است و حتی یک مورد نقض هم در آن وجود ندارد. بر همین اساس کتاب خدا و عترت طاهره (علیهم‌السلام)، همه ما را به تدبیر در قرآن دعوت کرده‌اند و آن را یکی از اهداف نزول کلام وحی و زمینه‌ساز تذکر و بهره‌گیری صاحبان خرد ناب از سرچشمه زلال وحی برشمرده‌اند.

در ادامه، با بیان کلیاتی درباره تدبیر، چستی آن از پس پرده ابهام بیرون آورده شده و با تبیین جایگاه تدبیر در میان وظایف ما نسبت به قرآن مجید، راه ارتباط و انس با محتوای سوره‌های قرآن با ذکر یک نمونه نمایان شده است.

و آیات کتاب تشریح یعنی: حج الهی (کتاب تشریح) و کتب آسمانی (کتاب تشریح صامت) که آن‌ها نیز با یکدیگر هماهنگ‌اند. همه انبیا و اولیای الهی (علیهم‌السلام) با یکدیگر و با پیامبر عظیم‌الشأن اسلام و ائمه اطهار (صلوات الله علیهم اجمعین) هماهنگ‌اند. همه کتب آسمانی با یکدیگر و با قرآن کریم که مهیمن بر همه آن‌هاست، هماهنگ‌اند.

و در نهایت، آیات درونی همه کتب تکوینی و تشریحی هماهنگ‌اند و اجزای درونی قرآن کریم نیز در اوج هماهنگی و همگونی با یکدیگر هستند. بدین معنی که الفاظ قرآن (در همه سطوح؛ واژگان در آیات، آیات در سوره‌ها، سوره‌ها در کل قرآن)، موضوعات قرآن و اغراض آن همه با هم هماهنگ‌اند.

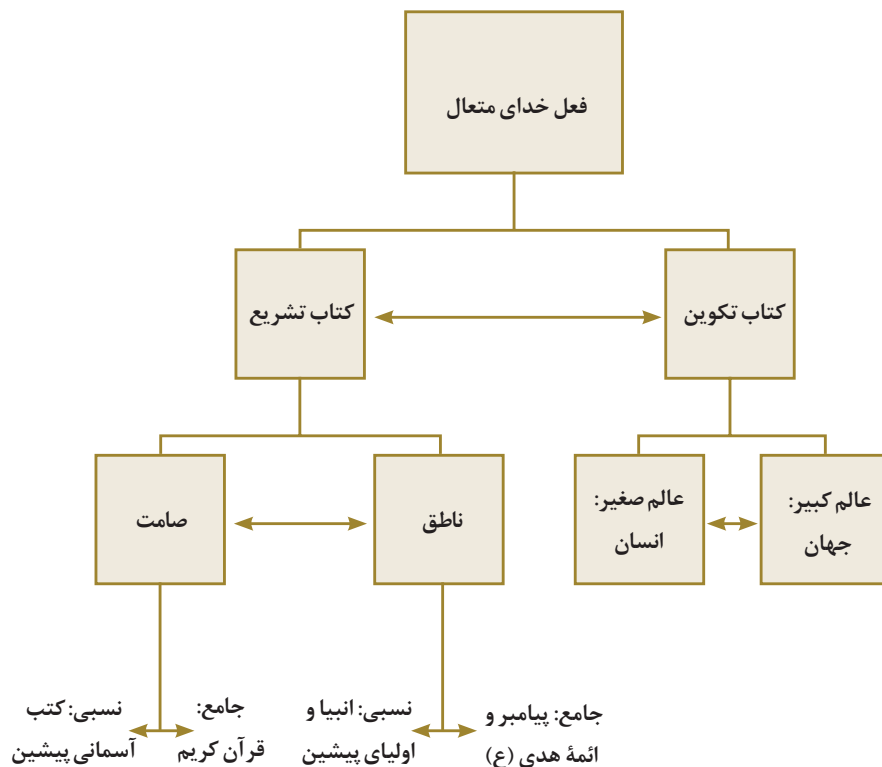
هماهنگی در همه این سطوح نتیجه تدبیر خدای لایزال است و تدبیر درک آگاهانه این تدبیر است. آن چه در این جا مورد توجه ماست، فهم تدبیر خدای حکیم در کتاب تشریح صامت جامع، یعنی قرآن کریم است و این همان تدبیر در قرآن است.

کلیدواژه‌ها: تفکر، تدبیر، قرآن کریم، برنامه درسی ملی

نمودار ۱

قرآن کریم مانده‌ای آسمانی است که برای بهره‌مندی همه انسان‌ها در این عالم گسترده شده است و تدبیر راهی فراگیر

نمودار ۱. هماهنگی در فعل خدای سبحان

الف) جایگاه تدبر در میان وظایف ما نسبت به قرآن کریم در بیان قرآن، وظایف متعددی نسبت به این کتاب برای ما ترسیم شده‌اند که در دو بخش فردی و اجتماعی برشمرده می‌شوند:

۱. وظایف فردی

۱-۲. انس با قرآن

- معیت با قرآن: «آمنوا بما انزلت مصدقا لما معکم.»^۱
- نظر به قرآن: «انظر کیف نصرّف الآيات.»^۲
- استماع به هنگام قرائت قرآن: «و إذا قرى القرآن فاستمعوا له.»^۳
- سکوت به هنگام قرائت قرآن: «و إذا قرى القرآن... و أنصتوا لعلکم ترحمون.»^۴

- قرائت قرآن: «فأقرءوا ما تيسر من القرآن علم أن سیکون منکم مرضی و آخرون یضربون فی الارض یتبتغون من فضل الله و آخرون یقاتلون فی سبیل الله فأقرءوا ما تيسر منه.»^۵
- ترتیل: «أو زد علیه و رتل القرآن ترتیلا.»^۶
- تلاوت قرآن: «الذین آتینهم الكتاب یتلونه حقّ تلاوته أولئک یؤمنون به و من یکفر به فأولئک هم الخسرون.»^۷
- **درک معنا:** قابل ذکر است که درک معنای اولیه آیات یا به اصطلاح فنی تر مدلول و منطوق آیات در واقع جزئی از همان قرائت آیات است. به عبارت دیگر قرائت الفاظ و درک معنای الفاظ دوروی یک سکه بوده و به طور طبیعی دو امر تفکیک ناپذیر است.

۲-۲. فهم قرآن

۱-۲-۱. فهم اولیه معنای آیات که همان درک معناست

- **دراست:** «و ما آتیناهم من کتب یدرسونها و ما ارسلنا الیهم قبلک من نذیر.»^۸
- **تدبر:** «کتاب أنزلناه الیک مبارک لیدبّروا آیاته و لیتذکّر اولوالالباب.»^۹
- باید دانست تدبر قرآن در سه سطح انجام می‌شود که سطح اول آن ابتدایی است، اما سطح‌های دوم و سوم آن به ترتیب دقیق و عمیق است.

۱-۲-۲. فهم دقیق قرآن

- **تفکر:** «... و تلك الامثال نضربها للناس لعلکم تتفکرون.»^{۱۰}
- **تذکر:** «کتاب أنزلناه الیک مبارک لیدبّروا آیته و لیتذکّر اولوالالباب.»^{۱۱}
- **تفقه:** «و ما کان المؤمنون لینفروا کافة فلولاً نفر من کل فرقة منهم طائفة لیتفقّوها فی الدین و لینذروا قومهم اذا رجعوا الیهم لعلّهم یحذرون.»^{۱۲}

۱-۲-۳. فهم عمیق قرآن

- **ارجاع متشابهات به محکّمات:** «هو الذی أنزل علیک الكتاب منه آیات محکّمات هنّ امّ الكتاب و آخر متشابهات.»^{۱۳}

۱-۲-۴. فهم مقاصد

۱-۳. عمل به قرآن (بعد از لحاظ قرآن، سنت و عقل)

- **تصدیق:** «و الذی جاء بالصدق و صدّق به أولئک هم المتّقون.»^{۱۴}
- **ایمان:** «یا ایها الذین آمنوا بالله و رسوله و الكتاب الذی نزل علی رسوله و الكتاب الذی أنزل من قبل و من یکفر بالله و ملائکته و کتبه و رسله و الیوم الآخر فقد ضلّ ضلالاً بعيداً.»^{۱۵}
- **تمسک:** «و الذین یمسکون بالكتاب و أقاموا الصلوة إنا لا نضیع أجر المصلحین.»^{۱۶}

- **اعتصام:** «و اعتصموا بحبل الله جمیعاً و لا تفرقوا.»^{۱۷}
- **اطاعت:** «قل أطیعوا الله و الرّسول فإن تولّوا فإنّ الله لا یحب الکافرین.»^{۱۸}
- **اتباع:** «و اتّبع ما یوحی الیک و اصبر حتی ینزل حکم الله و هو خیر الحاکمین.»^{۱۹}

۲. وظایف اجتماعی

۲-۱. ترویج قرآن

- **قص قرآن:** «یا بنی آدم إنا یاتیّنکم رسل منکم یقصون علیکم آیاتی فمن اتقى و اصلح فلا خوف علیهم و لا هم یحزنون.»^{۲۰}
- **تبلیغ قرآن:** «یا ایها الرّسول بلّغ ما انزل الیک من ربّک و ان لم تفعل فما بلّغت رسالتک.»^{۲۱}
- **انذار و تبشیر به قرآن:** «فإنما یسرّناه بلسانک لتبشیر به المتّقین و تنذیر به قوماً لداً.»^{۲۲}
- **تعلیم قرآن:** «رَبّنا و ابعث فیهم رسولا منهم یتلوا علیهم آیاتک و یعلّمهم الكتاب و الحکمة و یرزقهم آتک انت العزیز الحکیم.»^{۲۳}
- **تبیین ظاهر قرآن:** «بالبینات و الزّبر و أنزلنا الیک الذکر لتبیین للناس ما نزل الیهم و لعلّهم یتفکرون.»^{۲۴}
- **تبیین باطن قرآن:** «لا یمسه إلا المطهّرون.»^{۲۵}

۲-۲. اجرای دستورات قرآن

- **حکم به قرآن:** «... فاحکم بینهم بما انزل الله و لا تتبع أهواءهم عمّا جاءک من الحقّ.»^{۲۶}
- **اقامه قرآن:** «و لو أنهم اقاموا التّورات و الانجیل و ما أنزل الیهم من ربّهم لأکلو من فوقهم و من تحت أرجلهم منهم امة مقتصدّة و کثیر منهم ساء ما یعملون.»^{۲۷}
- **ایستادگی در برابر ممانعت دیگران در راه اجرای قرآن:** «و لا یصدّنک عن آیات الله بعد اذ أنزلت الیک.»^{۲۸}

موارد فوق بخشی از وظایف مؤمنین را در قبال قرآن روشن می‌کند. توجه به این موارد نشان می‌دهد که تدبر در قرآن از وظایف فردی هر مسلمان درباره فهم قرآن کریم است. موارد زیر مجموعه انس با قرآن، خصوصاً قرائت قرآن را می‌توان پیش‌نیاز تدبر دانست، چنان‌که تدبر عامل ثمربخشی آن‌هاست.

فهم نفسی ابتدایی قرآن کریم (دراست)، ملازم با قرائت و مقدم بر تدبر است. تدبر هم مقدم بر تفکر و هر دو زمینه‌ساز تذکر هستند. به‌طور کلی، موارد مندرج تحت عنوان فهم ابتدایی قرآن (خصوصاً تدبر)، مقدمه فهم دقیق و عمیق آن (تفسیر) هستند. هر سطحی از فهم به تناسب خود مقدمه عمل به قرآن کریم است.

وظایف اجتماعی ترویج و اجرای قرآن کریم نیز ارتباط

متقابلی با وظایف فردی دارد. یعنی ترویج و اجرای هر چه بیشتر قرآن کریم در جامعه، رونق عمل به وظایف فردی در قبال قرآن را بیشتر می‌کند و انجام وظایف فردی نیز، زمینه‌ساز عمل به وظایف اجتماعی است. پس تدبیر، مقدمه فهم دقیق و عمیق قرآن و زمینه‌ساز عمل به قرآن است.

● تعداد آیات: این سوره دارای هفت آیه است و حتی اهل سنت که «بسم الله الرحمن الرحيم» را در سایر سوره‌های قرآن یک آیه مستقل به شمار نمی‌آورند، در این سوره به اتفاق آن را یک آیه مستقل می‌دانند.

● ترتیب مصحف و جغرافیای قرآنی: اولین سوره قرآن.

۱-۲. دانستنی‌های نزول سوره

● زمان نزول: اوایل بعثت.
● مکان نزول: طبق اجماع مفسرین، سوره مبارکه حمد در مکه نازل شده است.

● ترتیب نزول: این سوره پنجمین سوره نازل شده است که پس از «مدثر» و پیش از «مسد» نازل شده است.

۱-۲. فضیلت و ثواب قرائت سوره

● فضیلت سوره: رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم) به جابر ابن عبدالله فرمود: «یا جابر! لا أعلمک أفضل سوره أنزلها الله فی کتابه؟ قال: فقال جابر: بلی بأبی أنت و أمی یا رسول الله علمنیها، قال: فعلمه الحمد لله أم الكتاب» [تفسیر العیاشی، ج ۱: ۲۰]. طبق این روایت، سوره حمد با فضیلت‌ترین سوره قرآن است.
● ثواب قرائت سوره: قرائت این سوره به اندازه قرائت کل قرآن ثواب دارد [کتاب ثواب الاعمال].

ب) تدبیر در سوره حمد

۱. شناسه سوره

۱-۱. نام‌های سوره

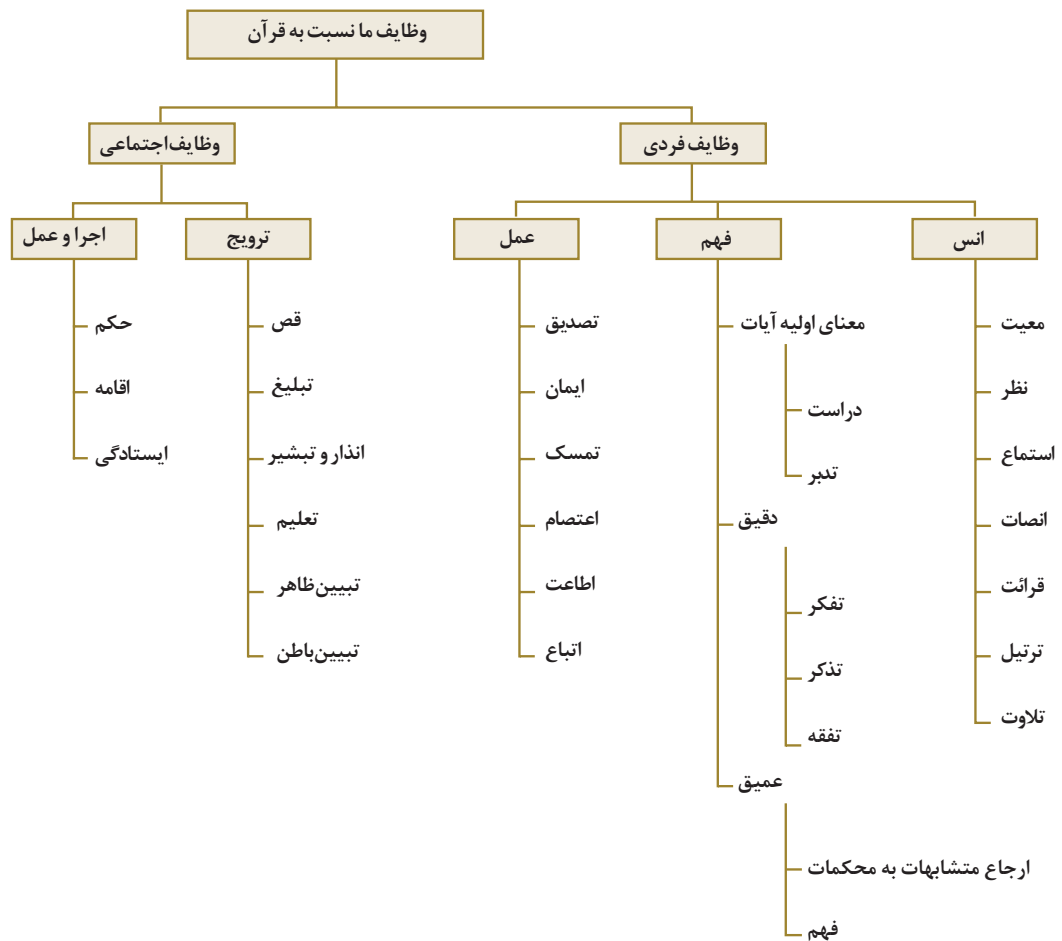
● «حمد»: کلمه «الحمد» در ابتدای این سوره وجه تسمیه سوره به این نام است.

● «فاتحه‌الکتاب»: آغاز کتاب الله با این سوره سبب تسمیه آن به این نام است.

● «ام‌الکتاب»: این سوره مبارکه نسبت به سایر سوره‌های قرآن کریم به منزله «ام» است. بدین معنا که سایر سوره‌های کتاب خدا ریشه در معارف بلند این سوره دارند.

● «سبع مثانی»: این سوره هفت آیه دارد و به همین جهت به آن «سبع» گفته می‌شود و در هر نماز دو بار تکرار می‌شود و از این رو آن را مثانی نامیده‌اند [تفسیر العیاشی، ج ۱: ۱۹].

نمودار ۲. جایگاه تدبیر در میان وظایف ما نسبت به قرآن

۲. موضوع اصلی سوره

سوره مبارکه حمد از موضوعاتی متعدد مانند تسمیه، حمد، رحمت، قیامت، عبادت، استعانت، طلب هدایت و صراط مستقیم بحث می‌کند. در میان این موضوعات «صراط مستقیم» بیشترین تعداد آیات را به خود اختصاص داده است. دو آیه آخر سوره حمد که دربر دارنده بیش از نیمی از الفاظ سوره هستند، به این موضوع می‌پردازند. اتمام این سوره مبارکه با این موضوع و شرح و بسط بیشتر آن نشان می‌دهد که موضوع اصلی سوره «طلب هدایت به راه راست» است.

۲. غرض سوره

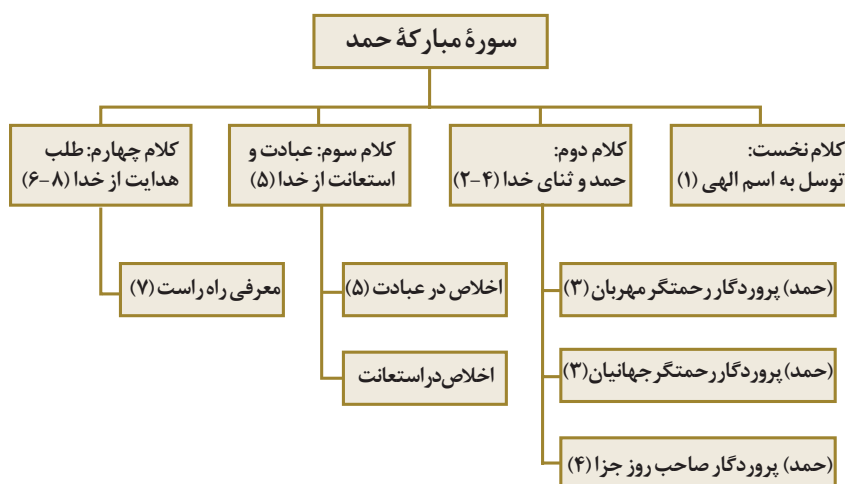
غرض این سوره مبارکه در بعد گرایش انسان، منفعل کردن او در مقابل خداوند و برانگیختن وی برای برقراری ارتباط عمیق‌تر با پروردگار و در بعد بینش، ارائه بینشی جامع درباره انواع ارتباط با خداوند است؛ چون در این سوره حالات متفاوت ارتباط انسان با خداوند بیان شده که عبارت‌اند از:

- توسل به اسم «الله» در آیه نخست؛
- حمد خدا در آیه دوم؛
- عبادت خدا در آیه چهارم؛
- استعانت از خدا در آیه چهارم؛
- دعا و طلب هدایت از خدا در آیه پنجم.

نمودار ۳. شناسه، غرض و موضوع سوره حمد

نمودار ۴. ساختار سوره حمد

۵. سیر هدایتی سوره

پیام آیه تام و مستقل نخست این است که همه امور این عالم با نام خدا صورت می‌پذیرند. اسم «الله» یک حقیقت است نه لفظ؛ ائمه اطهار (علیهم السلام) و ملائکه الهی مظاهر اسمای حسناى خدايند. شروع با «بسم الله» نحوه برقراری ارتباط با خدا و اسم او را به ما می‌آموزد و این بینش را به ما می‌دهد که باید اهل توسل باشیم.

با توصیف «الله» به «الرحمن الرحيم»، رحمت جهان گستر خداى تعالى نسبت به همه هستی در برابر دیدگان مخاطب نقش می‌بندد. در چنین جایگاهی می‌گوییم: «الحمد لله».

این حمد با ایجاد بینشی مثبت، ما را نسبت به عالم خوش بین می‌کند، زیرا حمد در مقابل جمال و کمال است. توجه به اسم جلاله الهی و عظمت کبریایی او، ذهن و قلب مخاطب را به سمت عالم بالا عروج می‌دهد و این جاست که نام مبارک «رب العالمين» می‌فهماند که همان «الله» مستجمع جمیع جمال و کمال، مدیر و مدبر و مربی همه عالم است. یعنی عوالم هستی و طوایف انسانی، همه و همه مستقیماً تحت ربوبیت خدايند؛ همان خدایی که کهکشان‌ها را خلق کرده است و اداره می‌کند، و دانه‌های کشته در زمین را می‌شکافد و از دل سنگ و خاک گیاه می‌رویاند. این آیه کریمه بر او هام مشرکانه‌ای که خدای واحد و خالق یکتا را قبول کرده‌اند و او را رب ارباب می‌دانند، ولی دست ربوبیت او را از امور جزئی عالم کوتاه می‌دانند، خط بطلان می‌کشد و کل و جزء عالم را در حیطه ربوبیت او می‌داند.

قرائت «الحمد لله رب العالمين»، افزون بر انقلاب درونی نسبت به کمال و جمال خداوند، انسان را مبهورت و عظمت و قدرت خدای متعالی می‌کند که انسانی کوچک در مقابل «رب العالمين» قرار گرفته است. از این رو «الرحمن الرحيم» می‌آید و می‌فهماند که خدای متعالی، در ربوبیت خود بر جهانیان، رحمتگر و مهربان است. ممکن است توجه زیاد به رحمت خداوند در این آیه باعث شود خود را از مؤاخذه و عذاب در امان بدانیم. از این رو می‌فرماید که این خدا «مالک یوم‌الدین» است و باید حریم او را پاس داشت.

مجموع این سه آیه ما را در برابر عظمت و شکوه خداوند قرار می‌دهد و احساس خضوع و خشوع به ما دست می‌دهد. کاملاً آماده شده‌ایم تا در جایگاه «عبد» خداوند گفت‌وگو کنیم و از غیب به خطاب بیاییم. لذا با تمام وجود حضور خداوند را احساس می‌کنیم؛ گو این که او را با چشم دل می‌بینیم و در مقابل حضرتش هستیم و می‌گوییم «ایاک نعبد» و اعتراف می‌کنیم که فقط تو را می‌پرستیم و همین انگیزش ما را در اخلاص در عمل تقویت می‌کند. اینک که خدا را حمد کرده و به بندگی خویش در برابر

او اعتراف نموده‌ایم، وقت آن است که از این خدای بزرگ و مهربان مدد جوییم؛ لذا می‌گوییم: «و ایاک نستعین». استعانت از خدا ما را به یاد نیازهایمان می‌اندازد. بزرگ‌ترین نیازی که از درون و به صورت واقع‌بینانه احساس می‌کنیم، نیاز به هدایت است؛ این که کسی دست ما را بگیرد تا همواره در مسیر صحیح قدم برداریم. از این رو «اهدنا الصراط المستقیم» نمایان می‌شود.

با قرائت این آیه، این سؤال در ذهن ما شکل می‌گیرد که صراط مستقیم چیست. آیه بعدی با «صراط الذین انعمت علیهم، غیر المغضوب علیهم و لا الضالین» به این سؤال نیز پاسخ می‌دهد و سیر هدایتی سوره را کامل می‌کند.

کلام ۱. توسل به اسم «الله»

بسم الله الرحمن الرحيم (۱).

آغاز ارتباط با خدا و توسل به نام خدای رحمتگر مهربان.

کلام ۲. حمد و ثنای خدا
الحمد لله:

- رب العالمين (۲)،
  - الرحمن الرحيم (۳)،
  - مالک یوم‌الدین (۴).
- ستایش خدا را که:
- پروردگار جهانیان [است]،
  - رحمتگر مهربان [است]،
  - مالک روز جزا [است].

کلام ۲. عبادت و استعانت خالصانه

ایاک نعبد

و ایاک نستعین (۵).

تنها تو را می‌پرستیم

و تنها از تو یاری می‌جوییم.

در کلام دوم، ربوبیت و رحمتگری و مالکیت بر روز جزا در قالب حمد و ثنای الهی بیان شد. آن کلام با یادآوری عظمت و جلال الهی زمینه خضوع و عبادت در برابر خدا و استعانت از حضرت او را فراهم کرد و از این رو کلام سوم به همین امر اختصاص یافته است.

کلام ۴. دعا و طلب هدایت از خدا

اهدنا الصراط المستقیم (۶).

- صراط‌الذین انعمت علیهم

- غیر المغضوب علیهم

- و لا الضالین (۷).

ما را به راه راست هدایت کن،

راه آنان که بر ایشان نعمت بخشیده‌ای
- نه راه کسانی که بر ایشان غضب گرفته‌ای
- و نه راه گمراهان.

در کلام سوم، از استعانت سخن به میان آمد. این کلام
برترین و بارزترین مصداق استعانت از ذات حق، یعنی «طلب
هدایت به راه راست» را مطرح می‌کند.

پی‌نوشت

۱. سوره بقره، آیه ۴۱. ترجمه: و بدان چه نازل کرده‌ام - که مؤید همان چیزی است که با شماست - ایمان آرید.
۲. سوره انعام، آیه ۴۶. ترجمه: بنگر چگونه آیات [خود] را [گوناگون] بیان می‌کنیم.
۳. سوره اعراف، آیه ۲۰۴. ترجمه: و چون قرآن خوانده شود، گوش بدان فرا دارید.
۴. همان، ترجمه: و چون قرآن خوانده شود... و خاموش مانید، امید که بر شما رحمت آید.
۵. سوره مزمل، آیه ۲۰. ترجمه: هر چه از قرآن میسر می‌شود بخوانید. [خدا] می‌داند که به‌زودی در میانتان بیماری خواهد بود، و [عده‌ای] دیگر در زمین سفر می‌کنند [و در پی روزی خدا هستند، و گروهی] دیگر در راه خدا پیکار می‌نمایند. پس هر چه از [قرآن] میسر شد بخوانید.
۶. همان، آیه ۴. ترجمه: یا بر آن [انصف] بیفزای و قرآن را شمرده شمرده بخوان.
۷. سوره بقره، آیه ۱۲۱. ترجمه: کسانی که کتاب [آسمانی] به آنان داده‌ایم، [و] آن را چنان که باید می‌خوانند، ایشانند که بدان ایمان دارند. [اولی] کسانی که بدان کفر ورزند، همان‌اند که زیانکاران‌اند.
۸. سوره سبأ، آیه ۴۴. ترجمه: و ما کتاب‌هایی به آنان نداده بودیم که آن را بخوانند، و پیش از تو هشداردهنده‌ای به سویشان نفرستاده بودیم.
۹. سوره ص، آیه ۲۹. ترجمه: [این] کتابی مبارک است که آن را به سوی تو نازل کرده‌ایم تا در [بارۀ] آیات آن تدبیر کنند، و خردمندان پند گیرند.
۱۰. سوره حشر، آیه ۲۱. ترجمه: ... و این مثل‌ها را برای مردم می‌زنیم، باشد که آنان بیندیشند.
۱۱. سوره ص، آیه ۲۹. ترجمه این آیه گذشت.
۱۲. سوره توبه، آیه ۱۲۲. ترجمه: و شایسته نیست مؤمنان همگی [برای] جهاد کوچ کنند. پس چرا از هر فرقه‌ای از آنان، دسته‌ای کوچ نمی‌کنند تا [دسته‌ای بمانند] و [در دین آگاهی پیدا کنند و قوم خود را - وقتی به سوی آنان بازگشتند، بیم دهند - باشد که آنان از کيفر الهی] بترسند؟
۱۳. سوره آل عمران، آیه ۷. ترجمه: اوست کسی که این کتاب [قرآن] را بر تو فرو فرستاد. پاره‌ای از آن، آیات محکم [صریح و روشن] است. آن‌ها اساس کتاب‌اند، و [پاره‌ای] دیگر متشابهات‌اند [که تأویل پذیرند].

۱۴. سوره زمر، آیه ۲۳. ترجمه: و آن کس که راستی آورد و آن را باور نمود، آنان‌اند که خود پرهیزگاران‌اند.

۱۵. سوره نساء، آیه ۱۳۶. ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده‌اید، به خدا و پیامبر او و کتابی که بر پیامبرش فرو فرستاده و کتاب‌هایی که قبلاً نازل کرده بگروید، و هر کس به خدا و فرشتگان او و کتاب‌ها و پیامبرانش و روز بازپسین کفر ورزد، در حقیقت دچار گمراهی دور و درازی شده است.

۱۶. سوره اعراف، آیه ۱۷۰. ترجمه: و کسانی که به کتاب [آسمانی] چنگ درمی‌زنند و نماز برپا داشته‌اند [بدانند که] ما اجر درستکاران را تباہ نخواهیم کرد.

۱۷. سوره آل عمران، آیه ۱۷۰. ترجمه: و همگی به ریسمان خدا چنگ زنید و پراکنده نشوید.
۱۸. همان، آیه ۳۲. ترجمه: بگو: «خدا و پیامبر [او] را اطاعت کنید پس اگر روی گردان شدند، قطعاً خداوند کافران را دوست ندارد.
۱۹. سوره بونس، آیه ۱۰۹. ترجمه: و از آن چه بر تو وحی می‌شود، پیروی کن و شکیبایی باش تا خدا [امیان تو و آنان] داوری کند، و او بهترین داوران است.
۲۰. سوره اعراف، آیه ۳۵. ترجمه: ای فرزندان آدم، چون پیامبرانی از خودتان برای شما بیایند و آیات مرا بر شما بخوانند، پس هر کس به پرهیزگاری و صلاح گراید، نه بیمی بر آنان خواهد بود و نه اندوهگین می‌شوند.
۲۱. سوره مائده، آیه ۶۷. ترجمه: ای پیامبر، آن چه از جانب پروردگارت به سوی تو نازل شده، ابلاغ کن؛ و اگر نکنی پیامش را نرسانده‌ای.
۲۲. سوره مریم، آیه ۹۷. ترجمه: در حقیقت، ما این [قرآن] را بر زبان تو آسان ساختیم تا پرهیزگاران را بدان نوید، و مردم ستیزه‌جو را بدان بیم دهی.
۲۳. سوره بقره، آیه ۱۲۹. ترجمه: پروردگارا، در میان آنان فرستاده‌ای از خودشان برانگیز، تا آیات تو را بر آنان بخوانند، و کتاب و حکمت به آنان بیاموزد و پاکیزه‌شان کند، زیرا که تو خود، شکست‌ناپذیر حکیمی.
۲۴. سوره نحل، آیه ۴۴. ترجمه: ازبیرا آنان را [با دلایل آشکار و نوشته‌ها] آفرستادیم، و این قرآن را به سوی تو فرود آوردیم، تا برای مردم آن چه را به سوی ایشان نازل شده است توضیح دهی، و امید که آنان بیندیشند.
۲۵. سوره واقعه، آیه ۷۹. ترجمه: که جز پاک‌شدگان بر آن دست نزنند.
۲۶. سوره مائده، آیه ۴۸. ترجمه: ... پس میان آنان بر وفق خدا نازل کرده حکم کن، و از هواهایشان [با دور شدن] از حقی که به سوی تو آمده، پیروی مکن.
۲۷. همان، آیه ۶۶. ترجمه: و اگر آنان به تورات و انجیل و آن چه از جانب پروردگارشان به سویشان نازل شده است، عمل می‌کردند، قطعاً از بالای سرشان ابرکات آسمانی [و از زیر پاهایشان ابرکات زمینی] برخوردار می‌شدند. از میان آنان گروهی میانه‌رو هستند، و بسیاری از ایشان بدرفتار می‌کنند.
۲۸. سوره قصص، آیه ۸۷. ترجمه: و البته نباید تو را از آیات خدا - بعد از آن که بر تو نازل شده است - باز دارند.